

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Bakalářská práce

Romeo a Julie, Hamlet
a téma lásky a pomsty
v tragédiích Williama Shakespeara

Romeo and Juliet, Hamlet
and the Theme of Love and Revenge
in William Shakespeare's Tragedies

Vypracovala: Klára Bláhová
Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková, Ph.D.

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této bakalářské práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 27. 6. 2024

Podpis studenta

Poděkování

Zde bych ráda vyjádřila upřímnou vděčnost všem, kteří mi byli oporou během studií a při psaní této práce. Speciální poděkování patří vedoucí bakalářské práce PhDr. Kamile Vránkové, Ph.D. za ochotný a vstřícný přístup. Velmi si vážím především jejího odborného vedení a inspirativních rad, bez kterých by se tato práce neobešla.

Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Lence Mahelové za všechny její poznatky.

Velké poděkování patří i mé rodině a přátelům, kteří mě během studia soustavně motivovali a podporovali.

Anotace

Náplní práce je komparativní analýza tragédií Williama Shakespeara *Romeo a Julie* a *Hamlet*. Komparace se týká propojení lásky a pomsty v těchto dílech.

V úvodu se práce zabývá představením autora, spolu se základní charakteristikou jeho díla, se zaměřením na žánr tragédie. Následně práce pojednává o dobovém pojetí lásky a pomsty. Vlastní literární interpretace je rozdělena do dvou hlavních kapitol podle obou zkoumaných her. Pozornost je soustředěna na hlavní tragické hrdiny a hrdinky, kteří jsou osudově zapleteni do nesmiřitelného konfliktu lásky a touhy po pomstě (*Romeo a Julie*, *Hamlet* a *Ofélie*, *Klaudius* a *Gertruda*). V rámci charakteristiky postav se práce pokusí posoudit jak klíčovou roli mužů v souvislosti s tématem pomsty, tak specifickou úlohu žen a jejich působení na jednání svých partnerů. Součástí analýzy je i zamyšlení nad úlohou vedlejších postav (rodičů, příbuzných, přátel) a jejich vlivu na tragické vyústění příběhů.

V závěrečném shrnutí práce posuzuje shody i rozdíly v rozvíjení tématu lásky a pomsty v obou srovnávaných tragédiích.

Klíčová slova: William Shakespeare, *Romeo a Julie*, *Hamlet*, láska, pomsta, intenzivní city, skepse, osudový konflikt, tragédie

Abstract

The aim of the thesis is a comparative analysis of William Shakespeare's tragedies *Romeo and Juliet* and *Hamlet*. The comparison concerns the connection between love and revenge in these works.

The thesis begins with an introduction to the author, along with a basic characterization of his work, focusing on the genre of tragedy. Subsequently, the thesis discusses historical concepts of love and revenge. The literary interpretation is divided into two main chapters according to both plays. The focus is on the main tragic heroes and heroines who are fatally involved in the irreconcilable conflict of love and the desire for revenge (Romeo and Juliet, Hamlet and Ophelia, Claudius and Gertrude). Within the characterisation of the characters, the thesis will attempt to assess both the key role of men in relation to the theme of revenge and the specific role of women and their influence on the actions of their partners. The analysis also includes a reflection on the role of secondary characters (parents, relatives, friends) and their influence on the tragic outcome of the stories.

In the final summary, the thesis assesses the similarities and differences in the development of the themes of love and revenge in the two tragedies compared.

Key words: William Shakespeare, *Romeo and Juliet*, *Hamlet*, love, revenge, intense feelings, scepticism, fateful conflict, tragedy

Obsah

Úvod.....	7
1. Život a odkaz Williama Shakespeara.....	8
1.1 Historický kontext Shakespearovy doby.....	9
1.2 Tvorba Williama Shakespeara.....	10
1.3 Ozvěny Shakespeara v české literatuře	12
2. Dobové pojetí lásky a pomsty: Francis Bacon	14
2.1 Lásky.....	14
2.2 Pomsta	18
3. Lásky a pomsta jako tragická zkušenost	21
3.1 Lásky Romea a Julie	21
3.2 Romeova pomsta	22
3.3 Lásky Hamleta a Ofélie	24
3.4 Pomsta Hamleta.....	27
3.5 Konflikt lásky a pomsty Klaudia a Gertrudy	29
3.6 Úloha vedlejších postav	30
4. Srovnání témat lásky a pomsty v obou tragédiích.....	32
Závěr	33

Úvod

Ve světové literatuře najdeme nespočet autorů, kteří se věnují dramatickému žánru. Některá díla se nám vryjí do paměti, jiná dokážeme plně interpretovat až v dospělosti. Právě takovým komplexním dílem je tvorba Williama Shakespeara. Jeho schopnost psát nadčasové hry, které zaujmou čtenáře i diváky v moderní době 21. století, je obdivuhodná. Shakespearova díla jsou dodnes objektem literárněhistorického a kritického zkoumání po celém světě, a to v rozsahu, jaký nevidíme u žádného jiného autora.

Tato bakalářská práce se bude věnovat tématům lásky a pomsty v kontextu tragédií *Romeo a Julie* (1595) a *Hamlet* a pojedná o chování postav, o jejich morálním rozporu a o tragickém osudu, kdy jsou milostné vztahy ohroženy touhou po odplatě a pomstě.

První kapitola pojedná o životě a díle Williama Shakespeara. Stručně bude zmíněn historický kontext alžbětinské renesance, která formovala autorovu tvorbu. Dále se tato kapitola stručně dotkne recepce Shakespearových děl v české literatuře, což poukáže na jeho trvalý vliv a relevanci. Druhá kapitola představí pohledy Francise Bacona na lásku a pomstu, které poskytnou teoretický kontext k Shakespearovu zobrazení těchto motivů. Tento vztah lépe poslouží k hlubšímu porozumění tématům lásky a pomsty z pohledu kulturní historie. Třetí kapitola bude zaměřena na analýzu lásky a pomsty v konkrétních tragédiích *Romeo a Julie* a *Hamlet*. Následně budou analyzovány projevy postav a jejich osudové následky. Ve čtvrté kapitole se práce bude soustředit na srovnání zobrazené lásky a pomsty v obou tragédiích. Cílem bude nejen identifikace konkrétních motivů spojených s prožíváním milostných vztahů, přátelství i nepřátelství, křivdy i násilí, nejistoty i odhodlání, ale i zjištění, jakým způsobem tyto motivy ovlivňují vývoj děje a postav. V závěrečné části práce budou shrnuty všechny hlavní poznatky z hlediska propojení klíčových témat lásky a pomsty. Bakalářská práce tak osvětlí nejen stěžejní aspekty Shakespearových tragédií, ale přispěje také k hlubšímu chápání lidské povahy a emocí optikou lásky a pomsty, které zůstávají věčnými tématy lidské existence. Zároveň je nutno zmínit, že tato práce bude vycházet z překladů Josefa Václava Sládka, konkrétně budou využity překlady jmen jednotlivých postav.

1. Život a odkaz Williama Shakespeara

Život významného dramatika a básníka Williama Shakespeara je obestřen mnoha tajemstvími a spekulacemi. S jistotou můžeme říci, že autorovo první působení začíná ve Stratfordu nad Avonou, v době vlády královny Alžběty I., konkrétně roku 1564. Důkazem o Shakespearově působení právě v tomto místě jsou nám dnes matriční zápisy, soudní listiny a nejrůznější práce badatelů. Právě tyto dokumenty ukazují, že Shakespearovi rodiče John a Mary žili v dnes turisticky známé Henley Street, kde dodnes stojí jejich zachovaný rodinný domek. Shakespeare pocházel z v té době běžné rodiny, otec byl vyučen rukavičkářem, dokonce se stal na sklonku svého času i rychtářem, matka byla ze staré zemanské rodiny.¹ William byl nejstarší z celkem osmi dětí, některé se nedožily dospělosti. Oženil se v osmnácti letech, konkrétně v roce 1582, za ženu si vzal Annu Hathawayovou, která byla o osm let starší.² Z pohledu tehdejší doby byl kontroverzní fakt, že první potomek přišel na svět již 6 měsíců po svatbě, kdy se nově sezdaným manželům Shakespearovým narodila dcera Zuzana. O dva roky později se narodila dvojčata Judita a Hamnet, který však o jedenáct let později zemřel. Pro jeho otce Williama to byla velká rána, a tak se později rozhodl promítnout svoji bolest do svého téměř stejnojmenného tragického díla *Hamlet*.

Autorovo působení v Londýně je od roku 1579 do roku 1592 nejisté, neboť neexistují žádné bližší dokumenty o jeho činnosti. Na co však můžeme navázat jistě, je fakt, že v roce 1597 pořizuje rodinný dům, čímž ukazuje, jak známým a úspěšným se na svoji dobu opravdu stal. Dalším krokem vpřed byla pro Shakespeara stavba divadla Globe, o kterou se sám v roce 1599 zasloužil. Tato stavba se mu zároveň stala osudnou, její požár znamenal odchod Williama Shakespeara z dramatické scény.³ Sklonek života prožil v přítomnosti své rodiny ve Stratfordu nad Avonou, kde také 23. dubna 1616 zemřel.

¹ STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Portréty – William Shakespeare*. Praha: Orbis, 1964, s. 9.

² Tamtéž, s. 9.

³ Tamtéž, s. 18.

1.1 Historický kontext Shakespearovy doby

Pro hlubší porozumění dílům *Hamlet* a *Romeo a Julie*, kterým se tato práce věnuje, je nezbytné zohlednit historický kontext, ve kterém tyto tragédie vznikly. Jak již bylo výše nastíněno, Shakespearovo působení je spjato s érou nazývanou alžbětinská renesance. Tato doba začíná v prosinci roku 1558, kdy Alžběta Tudorovna nastoupila na trůn. Anglie v tomto období procházela mnohými změnami. Kallen Stuart pojmenovává tuto dobu jako éru „na pokraji zkázy“⁴, neboť se země nacházela v nestabilní politické situaci a převládala hospodářská krize. Po smrti Jindřicha VIII. a jeho manželky byla politika chaotická. Ani předchůdkyně Alžběty I., královna Marie I., přezdívaná také jako „krvavá Mary“, nezanechala trůn stabilní pro další nástupnictví. Marie I. tvrdě pronásledovala protestanty, což vedlo k nepokojům a růstu společenského napětí. Po usednutí na trůn tak bylo Alžbětíným cílem obnovit prosperitu země a nastolit jednotu a vzájemnou toleranci mezi katolíky a protestanty. Na její příkaz učinil parlament protestanství jako oficiální náboženství Anglie⁵. V dalších letech vyrovnávala královna anglický rozpočet tím, že podporovala zahraniční obchod. Zlepšení ekonomické situace tak vedlo k vytvoření nové střední třídy, kterou tvořili obchodníci, profesoři, právníci a řemeslníci.⁶ Tento ekonomický rozmach přispěl i k rozvoji renesanční literatury. Návštěva divadelních představení, nejen těch Shakespearových, byla považována za vrchol módy a kultivovanosti. Na konci 16. století si díky prosperitě v zemi mohli divadelní hry Christophera Marlowa, Bena Jonsona a Thomase Kyda⁷ užívat jak bohatí, tak chudí. Éra, zvaná zlatý věk Anglie, pojmenovaná na základě prosperity země v tomto období, skončila smrtí královny Alžběty I. v roce 1603.

Shakespearova díla tak vznikala na pozadí měnících se společenských konvencí. Nejen v literatuře, ale i v umění a ve vědě alžbětinské doby nacházíme znaky renesance a humanismu. Termín renesance pochází z francouzštiny a znamená

⁴ KALLEN, Stuart A. *Elizabethan England*. San Diego, California: ReferencePoint Press, 1955, s. 10.

⁵ Tamtéž, s. 10.

⁶ Tamtéž, s. 10.

⁷ Tamtéž, s. 10.

„obrodu pod vlivem antické kultury“⁸. Spojitost literatury s antikou byla ovlivněna posílenými kapitalistickými vztahy, díky královně Alžbětě slábl vliv církve a společnost měla zájem „o studium antických památek.“⁹ Ustupoval zájem o duchovní témata a postupně vznikl nový myšlenkový proud. Byl zaměřený na téma pozemského života a studium osobních zkušeností, z čehož pramení i jeho symbolické pojmenování *humanismus*. Představitelé nového myšlenkového proudu, stejně jako sám Shakespeare, se zaměřovali na prostý pozemský život a člověka samotného.

1.2 Tvorba Williama Shakespeara

Z hlediska tematického a historického tak můžeme rozdělit Shakespearovy hry do celkem tří období. První období je vymezeno devadesátými léty 16. století a koncem vlády královně Alžběty. Tehdy začínající dramatik přizpůsobuje styl vkusu diváků a teprve postupně objevuje styl vlastní. Inspirací pro tvorbu v prvním období byla Shakespearovi nejen nešťastná smrt syna (viz. kapitola 1), v této době můžeme v jeho tvorbě pozorovat i umělecké svědectví o rodném kraji, které se odráží ve slavné hře *Sen noci svatojanské*. Právě zde popisuje okolí, které jako roditelý Stratfordian dobře zná. Jsou jím háje, lesy a křoviny, zároveň odkazuje k různým lidovým zvykům a k víře v nadpřirozeno. V komedii *Jak se vám líbí*, která se odehrává v Ardenském lese, se objevuje zmínka rodného příjmení jeho matky (Ardenová). Další Shakespearova díla jsou historické hry, zabývající se tematikou antického vládce Julia Caesara a vládou anglických králů. Mezi ně můžeme zařadit trojdílnou hru *Jindřich VI.*, která „zachycuje poslední fáze stoleté války ve Francii i válku dvou růží“¹⁰.

Další období, které trvá od roku 1601 do roku 1608, je charakterizováno vznikem velkých tragédií, jako jsou *Hamlet*, *Othello*, *Král Lear* či *Macbeth*.¹¹ Tato díla,

⁸ STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Dějiny anglické literatury 1*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1987, s. 85.

⁹ Tamtéž, s. 85.

¹⁰ Tamtéž, s. 170.

¹¹ TICHÝ, Aleš a kolektiv. *Dějiny anglické literatury od počátků do poloviny 17. století*. Brno – Kraví hora: Masarykova univerzita, 1994, s. 135.

zabývající se základními otázkami lidské existence, představují vrchol Shakespearovy tvorby. Shakespeare navazuje na dílo Christophera Marlowa a Thomase Kyda, zakladatelů renesanční tragédie pomsty pod názvem *revenge tragedy*¹². Pro tento žánr jsou typické „postavy plné nenávisti, které potlačují své lidství a upínají se na zničení svých protivníků“¹³ (*The Spanish Tragedy* Thomase Kyda, 1582-1592).

Poslední období, 1608–1612, přináší několik dramatických romancí, evokujících nejen atmosféru tragična, ale i pocity naplněného života a harmonie. Podle shakespearologů zde autor na sklonku života vykazuje smířlivost se světem, popisuje vzájemnou koexistenci dobra i zla a jejich důležitost v životě.¹⁴

Jak již úvodní kapitola nastínila, nejen život, ale i Shakespearova tvorba jsou předmětem spekulativních diskusí. Existují otázky, zda jsou díla *Romeo a Julie* či *Hamlet*, a nejen ta, skutečně tvorbou tohoto významného britského dramatika. O otázkách svědčí i každoroční konference Shakespearean Authorship Trust v divadle Globe, která se zabývá otázkou autorství her a básní¹⁵. Nejčastěji zmiňovaným potenciálním autorem je Francis Bacon. Bacon patří k největším moderním britským filozofům, a to především díky jeho přístupu k chápání věd. Motivů vedoucích ke skepsi je více. Hlavním důvodem pochybností je fakt, že Shakespeare pocházel z chudé rodiny, byl synem rukavičkáře, a rodina tudíž neměla prostředky na studia. Vzhledem k tomu, jakým myslitelem byl, a s ohledem na jeho znalost filozofie i anglických dějin, na jeho porozumění více jazykům a znalost kultur (letopisy svědčící, že zápletky *Hamleta* souvisí s dánským zdrojem¹⁶) je skoro až neuvěřitelné, že měl omezené vzdělání. Dalším faktem je, že o jeho životě víme jen velmi málo, a to i přesto, že jeho působení není otázkou vzdálené historie. Jsou známy nejasnosti nejen o jeho počinech v době před založením divadla Globe, ale i poté, co odešel z divadelní scény v Londýně a usadil se ve Stratfordu nad Avonou. Ať už je pravda o autorství jakákoli, faktem je, že Bacon nebyl jediným domnělým autorem Shakespearových děl, i když se „anti-Shakespeareans“ nejčastěji přikláněli právě

¹² TICHÝ, Aleš a kolektiv. *Dějiny anglické literatury od počátků do poloviny 17. století*. S. 155.

¹³ Tamtéž, s. 129.

¹⁴ Tamtéž, s. 135.

¹⁵ LEAHY, William. *Shakespearean Authorship Trust*. Online. Dostupné z: <https://shakespeareanauthorshiptrust.org/our-mission>. [cit. 2023-12-26].

¹⁶ Lee, R. (1889). THE SHAKESPEARE-BACON CONTROVERSY. *Westminster review*, Jan. 1852 – Jan. 1914, 131(1), 522-536.

k němu. Během 18. století a začátkem 19. století se diskutovalo o nejméně padesáti dalších autorech.¹⁷ Pokud se pokusíme o evaluaci otázky autorství, je nutné posoudit i historická hlediska. V době, kdy byl Shakespeare již po smrti, procházel Bacon finanční krizí. Pokud by byl Francis Bacon opravdu autorem děl takových rozměrů, nabízí se myšlenka, že by je použil pro zlepšení svých životních podmínek. K ničemu takovému však nedošlo, protože prodej Shakespearových her uskutečnil až Ben Jonson.¹⁸

1.3 Ozvěny Shakespeara v české literatuře

O velkoleposti Shakespearových děl není pochyb. Jejich vysokou estetickou hodnotu určuje i fakt, že jsou velkou inspirací pro každé historické období, přičemž jejich interpretace se liší na základě různých dobových kontextů a individuálních zkušeností. Tato kapitola se zaměřuje na různé interpretace děl *Hamlet* a *Romeo a Julie*, která ovlivnila literaturu a kritiku v průběhu novodobé historie.

Pokud se zaměříme na čistě český kontext, je třeba zmínit lyrickoepickou báseň *Noc s Hamletem* (1963) od Vladimíra Holana. Holan, inspirován Shakespearem, se zabývá problematikou lidského bytí, rozebírá téma člověka a jeho místa ve světě, dále také pojednává o problémech společenských a osobních. Velice důležitým tématem, procházejícím Holanovým i Shakespearovým dílem, je vztah k ženě, konkrétně k matce. V případě Holanovy variace je toto téma spojeno i se vzpomínkami na dětská léta. Celý básnický text je dialogem mezi Holanem a Hamletem, s tím, že častěji hovoří právě Hamlet. Stejně jako Shakespearův Hamlet je i Holanův hrdina zádumčivý: „Co nás nyní jen obklopuje, zavalí nás jednou...“¹⁹.

¹⁷ KATHMAN, David et al. 110. Authorship Controversy. In: *The Cambridge Guide to the Worlds of Shakespeare* [online]. Cambridge University Press, 2016, s. 451-456 [cit. 2024-06-13]. ISBN 9781316137062. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-guide-to-the-worlds-of-shakespeare/authorship-controversy/AF554A00EE8EC4E8DEA9990D20E7EED3>.

¹⁸ POTT, Henry. Did Francis Bacon Write „Shakespeare?“. London: Robert Banks & Son, Racquet Court, Fleet Street, 1893, s. 10.

¹⁹ HOLAN, Vladimír. *Noc s Hamletem* [online]. [cit. 2024-06-13]. Dostupné z: <https://static1.squarespace.com/static/56d34923c6fc087c73ff3ab9/t/5c2046ca4fa51a05055000f5/1545619147514/a+night+with+hamlet+-+vladimir+holan,+josef+tomas.pdf>.

V Holanově *Noci s Hamletem* najdeme i časté Shakespearovy náměty smrti a úvahy nad tím, zda jde o definitivní konec života, či ne.

Tím, že *Noc s Hamletem* klade důraz na lásku a její vliv na lidské jednání, nabízí hlubší vhled do Hamletovy psychiky a jeho existenciálních pochybností. Odkaz k této konkrétní básni je spojen se zaměřením bakalářské práce na zásadní roli lásky v životech hrdinů.

Další osobností české literatury, která se zabývala britským dramatikem, byl Josef Václav Sládek. Na vrcholu své kariéry se věnoval překladatelské činnosti, do které promítl svůj osobitý básnický styl. V duchu poetického realismu překládal Shakespearova díla, a to i navzdory podlomenému zdraví. Během překladu se nesnažil zachovat pouze jazykovou správnost, snažil se vystihnout i hloubku Shakespearova umění. Sládkova interpretace a snaha propojit realitu s fantazií, stejně tak jako úsilí o reflexi životních konfliktů, přispěly k šíření anglické literatury v českém prostředí. Zároveň pomohly obohatit českou literární scénu o dílo přinášející nové perspektivy a inspirace.

V souvislosti s překladatelskou činností nelze opomenout fenomén Martina Hilského, který navazuje na Sládkův osobitý styl. Hilského překladatelská činnost zaměřená na Shakespeara začíná roku 1983²⁰ dílem *Sen noci svatojánské*. Postupně překládá všechna jeho dramata, která souhrnně vydává v jednom svazku v roce 2011. Přeložením *Sonetů* se mu dostává nevídaného uznání. Pro překladatelskou činnost Martina Hilského je charakteristický především důkladný a zároveň citlivý i respektující přístup k originálním textům. Uvědomuje si nejen důležitost zachování citu pro jazyk, ale dbá i na čtivost a srozumitelnost. V rozhovorech s Ludmilou Koreckou také zmiňuje, že si v období normalizace uvědomil, jak „významy Shakespearových děl nepíše jen Shakespeare, ale také doba a konkrétní situace, v níž se jeho hry hrají“²¹. Všechny zmíněné kvality promítá Hilský do své práce překladatele, čímž dosahuje nejen autentičnosti Shakespearových textů, ale i živoucího prožitku z nich.

²⁰ DRÁBEK, Pavel. *České pokusy o Shakespeara*. Větrné Mlýny, 2012, s. 286.

²¹ HILSKÝ, Martin. *Když ticho mluví: Rozhovory*. Praha: Portál, 2007, s. 24.

2. Dobové pojetí lásky a pomsty: Francis Bacon

2.1 Láska

Tato podkapitola se bude zabývat Baconovou esejí *Of Love*, ve které autor přehodnocuje téma lásky na pozadí renesanční kultury ve vztahu k různým historickým kontextům. Zároveň se tato podkapitola stručně dotkne i proměn chápání lásky v průběhu času.

Vnímání lásky prošlo v průběhu historie interpretačními změnami. Při zkoumání lásky tak není možné opomenout starověké Řecko. Koncept lásky pod řeckým pojmem *agape* vychází z Bible a je interpretován jako láska k bližnímu, nebo také láska bezpodmínečná, jako je kupříkladu vztah matky k dítěti. V publikaci *Vzpomínky na Sókrata* je zmiňována láska tělesná a vášnivá, která je pojmenována řeckým termínem *eros*. Sókratés pojednává o tělesné lásce jako o lidské přirozenosti. Zároveň kritizuje osobní prospěch, říká, že pravá láska by měla být nezištná a zaměřená na blaho druhých.²² Sókratés tak vyzdvihuje duchovní lásku jako něco, co přesahuje fyzickou přitažlivost (neboli již výše zmiňovaný *eros*).

„Jak by se lidé spojení vzájemnou láskou neměli dívat jeden na druhého s potěšením, rozmlouvat spolu přátelsky, důvěřovat a důvěru sklízet, pečovat jeden o druhého, mít radost, když se druhému vede dobře, a být smutní, když na druhého dopadne nějaká rána osudu, trávit spolu šťastné chvíle, když se těší dobrému zdraví, když jeden onemocní, být spolu ještě častěji, a když jsou od sebe vzdáleni, mít o sebe větší starost, než když jsou pohromadě? Nepatří tohle všechno ke kouzlům lásky? Takovéhle počínání jim činí lásku drahou a dokážou se z ní těšit až do stáří.“²³

²² BAHNÍK, Václav. *Xenofón, Vzpomínky na Sókrata*. Praha: Svoboda, 1972, s. 218-227.

²³ Tamtéž, s. 221.

Zajímavé pojetí lásky se objevuje i u Platóna, který ovlivnil mnoho anglických umělců²⁴, a to nejen v období vrcholné renesance, kdy tvořil právě Shakespeare. Platón komentuje lásku ve svém díle následovně:

„As I have before said, love cannot be considered in itself as either honourable or dishonourable: if it is honourably pursued, it is honourable; if dishonourably, dishonourable; it is dishonourable basely to serve and gratify a worthless person; it is honourable honourably to serve a person of virtue. That Pandemic lover who loves rather the body than the soul is worthless, nor can be constant and consistent, since he has placed his affections on that which has no stability.“²⁵

„It is considered dishonourable to be captivated by the allurements of wealth and power, or terrified through injuries to yield up the affections, or not to despise in the comparison with an unconstrained choice all political influence and personal advantage.“²⁶

Ve výše uvedeném textu Platón reflektuje, že láska má skrytou povahu, není ani ctnostná, ale ani nečestná. Určuje tak hodnotu lásky na základě konkrétního chování konkrétního člověka. Zároveň zdůrazňuje, že kvalita lásky nespočívá jen ve volbě partnera, ale také ve způsobu, jak je utvářena a udržována. Podobně uvažuje i Aristoteles, který vymezuje termín lásky jako spojení „dvou těl a jedné duše“²⁷. Tento termín pak koresponduje s významem lásky pod pojmem *philia*. Aristoteles argumentuje, že pravé přátelství, stejně jako láska, je stav, kdy člověk miluje druhého bez ohledu na další možné motivace.

Pokud přejdeme od antických úvah o lásce k období středověku, můžeme zmínit lásku ve šlechtických kruzích jako častý literární motiv. V porovnání s

²⁴ Např. Christopher Marlowe, Thomas More nebo W. Shakespeare.

²⁵ SHELLEY, Percy Bysshe a ROGERS, Bruce. *The banquet of Plato*. Boston: Printed at the Riverside Press for Houghton Mifflin Co., 1908, s. 34-35.

²⁶ Tamtéž, s. 36.

²⁷ Konstan, David. *12 - One Soul in Two Bodies: Distributed Cognition and Ancient Greek Friendship*. Edinburgh University Press, 2017, s. 213–228.

antickým chápáním lásky jako nejvyššího splynutí dvou duší není středověké pojetí historicky příliš spjato s citovým poutem. V kontextu středověku je nezbytné zmínit středověké romance o králi Artušovi a rytířích kulatého stolu. Především je třeba připomenout příběh krále Artuše, kde láska jako téma často kolísá mezi věrností a zradou, mezi povinnostmi vůči dvoru a soukromými citovými pouty. Pro období 13. století jsou charakteristické sňatky z rozumu a důraz je kladen na úctu spíše než na citovou přízeň. V tomto kontextu se láska často utváří na základě strategie, spíše než na individuálních emocích.

S příchodem novověku vstupujeme do Shakespearovy doby, kterou je alžbětinská renesance. Zde se třemi zásadními pojmy v souvislosti s láskou staly „Death, Fortune, Love“²⁸. Neely ve své publikaci *Distracted Subjects: Madness and Gender in Shakespeare and Early Modern Culture* připomíná, že renesance za vlády královny Alžběty chápala lásku jako „složitou a často protikladnou sílu“²⁹. V této době se manželství neuzavírala na základě citovosti, ale spíše z pragmatičtějších důvodů. Láska byla dlouhou dobu potlačována na úkor politických aliancí a majetkových náležitostí. Individuální city tak byly v renesanci popírány ve prospěch společenských očekávání. Sám Shakespeare se touto dobovou realitou inspiroval a vkládá ji do mnoha svých děl. V obou zkoumaných tragédiích můžeme sledovat vliv společenských konvencí na jednání postav (více v kapitole 3.3).

Baconova esej *Of Love* je desátou kapitolou sbírky *The Essays*. V této kapitole můžeme spatřit prolnutí vlivu antických a středověkých koncepcí s myšlenkami renesance.

Celá esej reflektuje převážně negativní vlivy intenzivních milostných a citových vztahů na lidskou existenci. Bacon popisuje svou skepsi vůči lásce, konkrétně je skeptický k lásce ve významu *eros*. Pojednává o ní jako o rizikové emoci, která zastíní zdravý rozum a brání tak jedinci v dosažení profesních cílů. Dále pojednává o riziku odmítnutí, varuje před nadměrným zahrnováním druhého láskou. Bacon také zdůrazňuje, že slavné historické osobnosti, až na

²⁸ SALTUS, Edgar. *Historia Amoris: A History of Love, Ancient and Modern*. Kessinger Publishing, 2007, s. 198.

²⁹ NEELY, Carol Thomas. *Distracted subjects: Madness and Gender in Shakespeare and Early Modern Culture*. Cornell University Press, 2004, s. 87.

výjimky (Marcus Antonius, Appius Claudius), nebyly nijak negativně ovlivněny pocity lásky, a tudíž je považuje za imunní vůči této slabosti.

„...amongst all the great and worthy persons (whereof the memory remaineth, either ancient or recent) there is not one, that hath been transported to the mad degree of love: which shows that great spirits, and great business, do keep out this weak passion.“³⁰

Svůj pesimistický pohled na takto komplikovanou emoci vyvažuje tím, že uznává i pozitivní aspekty lásky. Konkrétně argumentuje, že láska může být zajímavým zdrojem inspirace a chápe ji jako přirozenou lidskou tendenci vedoucí k větší empatii jedince.

Co se týče eseje *Of Love* jako celku, převažuje zde skepse vůči náklonnosti mezi osobami. Shakespeare oproti Baconovi pojednává o lásce z mnoha úhlů pohledu, zaměřuje se na různorodost emocí spjatých s láskou a zkoumá tyto komplikované projevy v lidském životě. Baconův pohled připomínají hlavní postavy z díla *Romeo a Julie*, které jsou zcela pohlceny láskou a jejichž milostné projevy vedou k růstu napětí. Nejsou schopny racionálně uvažovat, což je v souladu s Baconovou kritikou lásky. (Za extrémní příklad vyhrocených emocí je pak možné považovat Othella.)

I přes skutečnost, že téma lásky je u obou autorů podstatným faktorem, jejich jednotlivá pojednání o takto komplikované emoci se liší. Francis Bacon doporučuje zdržet se lásky („They do best, who if they cannot but admit love, yet make it keep quarters; and sever it wholly from their serious affairs, and actions, of life...“³¹). Shakespeare oproti tomu staví lásku do popředí, je pro něj hybatelem dialogu, ať už kontext ovlivní pozitivně, či negativně.

Právě na základě způsobu chápání lásky můžeme zpochybnit teorie o Baconově případném autorství. Bacon nabízí ve svých esejích racionální pohled na lásku, a to především z filozofického hlediska. Shakespeare oproti tomu

³⁰ BACON, Francis. *The Essays of Francis Bacon*. The United States of America: Kennebec Large Print, s. 47.

³¹ Tamtéž, s. 49.

vytváří autentické postavy, které prožívají intenzivní emoce. Metafyzické úvahy Aristotela a Platóna, na které navazuje Bacon, tedy převádí v dramatické dialogy a situace. I přesto, že se Bacon i Shakespeare zabývají láskou a její schopností působit destruktivně, přistupují k ní každý z jiné perspektivy na základě svých odlišných individualit.

2.2 Pomsta

Pokud opět zohledníme antické smýšlení, co se pomsty týče, nalezneme myšlenkově shodné interpretace u Aristotela a Homéra. Oba autoři představují koncept právoplatného hněvu. V Homérově tragédii *Ilias a Odyssea* je pomsta pojata jako hrdinský čin, a to prostřednictvím Odyssea, který vykoná pomstu a usedne na trůn. Pro oba myslitele je pomsta sociálním mechanismem, který chrání jedince ve společnosti. Seneca oproti tomu apeluje na koncept vyvážené identity a vykládá pomstu jako emocionálně destruktivní situaci. Pokud tyto názory opět aplikujeme na Shakespearovo dílo, můžeme říci, že otec Hamleta si vykládá pomstu homérovským způsobem, zatímco Hamlet je pomstou vyčerpaný a jeho postava směřuje spíše k senecovskému konceptu vnímání pomsty (více v kapitole 3.4).

Později, v období středověku, je pomsta vnímána jako právoplatná odplata za zranění či újmu, stále zde není zákon, který by pomstu odsuzoval. Středověká společnost je nastavena směrem k solidaritě rodiny, tudíž stačí, když zástupce z rodiny poškozeného zabije kteréhokoli zástupce z rodiny vraha³².

V počátcích historie Anglie se k této problematice vyjadřuje i Fredson Bowers, který zmiňuje, že po vládě krále Edmunda „neexistují žádné důkazy o legitimní mstě,³³ stejně tak jako po vládě Jindřicha I. Posun vpřed v legislativě umožnila až vláda Viléma Dobyvatele, která přinesla Normanský zákoník státní spravedlnosti. Tím, že Vilém Dobyvatel v Anglii zavedl „the Norman code of state justice,³⁴ si jednotlivci cenili již výše zmíněných privilegií, i když uplatňovali

³² BOWERS, Fredson Thayer. *Elizabethan Revenge Tragedy*. Princeton University Press, 1966, s. 6.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

nadále metodu „oko za oko, zub za zub“. Tato metoda byla praktikována až do konce 15. století³⁵, díky čemuž se objevila i v Shakespearových dílech. V moderní renesanční společnosti byla krevní msta odmítána, protože její mravní zásady, náboženské zvyky, a především zákon tento čin odmítaly.

Bacon ve své eseji *Of Revenge* zdůrazňuje dva zásadní pohledy na téma pomsty.

„That which is past is gone, and irrevocable; and wise men have enough to do, with things present and to come; therefore they do but trifle with themselves, that labor in past matters.“³⁶

Bacon představuje pomstu jako něco, od čehož je třeba se osvobodit. Neměla by v lidech příliš rezonovat a vracet je do minulosti. Z pohledu Bacona je pomsta ztrátou energie, neboť lepší je zaměřit se na něco, co je skutečné a aktuální. Bacon tedy pojednává o pomstě jinak než Shakespeare. V Shakespearově díle *Hamlet* je hlavní postava oddaná otci natolik, že začne považovat pomstu za morální povinnost. Hamlet je nucen se odplatou zabývat, je klíčovým motivem jeho jednání a je pro něj obtížné zaměřit se na přítomnost. Pokud však zohledníme pomstu jako společné téma autorů (konkrétně neefektivitu pomsty a její negativní vliv na lidskou bytost), můžeme nalézt paralely mezi Baconovým názorem a Hamletovým vnitřním konfliktem. Baconovu koncepci pomsty jako ztráty energie nám připomíná Hamletův boj mezi morální povinností k otci a uvědoměním si neefektivity a zbytečnosti pomsty. Hamlet se pod tíhou této povinnosti cítí vyčerpaný a ztracený, je to tedy neplodné úsilí.

„This is certain, that a man that studieth revenge, keeps his own wounds green, which otherwise would heal, and do well. Public revenges are for the most part fortunate; as that for the death of Caesar; for the death of Pertinax; for the death of Henry the Third of France; and many more. But in private revenges, it is not

³⁵ BOWERS, Fredson Thayer. *Elizabethan Revenge Tragedy*. S. 7.

³⁶ BACON, Francis. *The Essays of Francis Bacon*. S. 25.

so. Nay rather, vindictive persons live the life of witches; who, as they are mischievous, so end they infortunate."³⁷

Výše uvedený výňatek opět pojednává o negativním psychologickém dopadu pomsty na osobnost a život jedince, který se jí zabývá. A to i přesto, že v historii byly některé pomsty úspěšné (Caesar, Pertinax, Henry III.). Uvažování nad takovýmto činem způsobuje pouze bolest a nemožnost se posunout dál. Tento úryvek nás tedy může opět přivést k Hamletově tragédii.

³⁷ BACON, Francis. *The Essays of Francis Bacon*. S. 26.

3. Láska a pomsta jako tragická zkušenost

3.1 Láska Romea a Julie

Romeo a Julie (1595), jedna z nejznámějších tragédií Williama Shakespeara, poukazuje na komplikované konflikty lásky a jejich tragické vyvrcholení. Již v první promluvě propůjčuje autor čtenáři výhodu oproti postavám, konkrétně informaci o původu dvou budoucích milenců. Zároveň nastíní i skutečnost, že je stihne tragický konec.

Hlavní překážkou, která Romeovi a Julii brání na cestě k lásce, jsou rodiče, neboť právě oni by jejich vztah nikdy nepřijali. Romeo a Julie jsou o tom přesvědčeni, ani jeden se totiž nepostaví rodičům přímo, Julie dokonce hledá radu u františkánského mnicha Lorenza. Nikdy nedojde k upřímné komunikaci, a to ani ve chvíli, kdy má být uzavřen sňatek Julie s Parisem. Julie se naopak bojí reakce svých rodičů v případě, že by jim oznámila své rozhodnutí se za Parise neprodat. Oba milenci ze strachu volí cestu bez otevřené komunikace, cestu oklikou, cestu utajení, Julie pak nakonec i cestu nešťastného rozhodnutí, spočívající v plánování fingované sebevraždy. Přestože se oba milenci vzájemně ctí, je jejich vztah sebedestruktivní, neboť nejsou schopni vystoupit z milostného opojení a racionálně uvažovat nad celou situací, což nás přivádí zpět ke kapitole 2.1 a k baconovskému pojetí lásky.

Pro eskalaci tragédie je významný i charakter doby, ve které žijí. Pro dobový kontext příběhu Romea a Julie jsou charakteristické sňatky z rozumu, jakým měl být svazek Julie s Parisem. Romeo a Julie se však rozhodnou bez ohledu na toto nastavení tehdejší společnosti, volí si partnerství, které vzniklo spontánně a bez nátlaku okolí.

Další komplikací je Romeova pomsta Tybaltovi za zavražděného přítele Mercutia. Romeo je po souboji s Tybaltem nucen opustit Veronu, což velmi zkomplikuje plány milenců (a tajných manželů) na společnou budoucnost. V cestě k naplněnému vztahu tak nestojí pouze zaslepenost láskou, překážkou je hlavně Romeova neuvážlivost a impulzivní povaha.

3.2 Romeova pomsta

Jak již bylo výše nastíněno, motiv pomsty se v příběhu nejvýrazněji promítá do scény Tybaltovy smrti. Romeo je zpočátku zobrazován jako člověk silně toužící po lásce, ale i když pozná Julii, která jeho city opětuje, nedokáže racionálně uvažovat o následcích svých činů, neovládne své rozčilení a jeho pocity lásky jsou překonány zoufalstvím. Ve třetím dějství prochází jeho charakter mnoha změnami. Projevuje se u něj i dosud neznámá touha po pomstě, cítí okamžitou nutnost bránit svoji čest i čest přítele. Před smrtí Mercutia je Romeo popisován jako nekonfliktní člověk, který se spor mezi přítelem a Juliiným bratrancem snaží nejprve utišit.

„Draw, Benvolio, beat down their weapons.
Gentlemen, for shame forbear this outrage!
Tybalt! Mercutio! The Prince expressly hath
Forbid this bandying in Verona streets.
Hold, Tybalt! Good Mercutio!“³⁸

Romeo and Juliet – Act 3, Scene 1

Po smrti Mercutia se chování Romea viditelně mění, jeho touhu po odplatě můžeme vidět v následující pasáži:

„This day’s black fate on more days doth depend.
This but begins the woe others must end.“³⁹

Romeo and Juliet – Act 3, Scene 1

³⁸ SHAKESPEARE, William. SHAKESPEARE, William. *The theatre: or, select works of the British dramatic poets: Romeo and Juliet*. Edinburgh, 1768, s. 49.

³⁹ Tamtéž, s. 50.

I přesto, že Romeo ví o rodovém původu Tybalta a o jeho rodinném spojení s Julií, nedokáže svou instinktivní touhu po pomstě překonat a cítí pouze potřebu odvety. Nemyslí tak na následky spjaté se zabitím Tybalta, je až příliš zaslepen hledáním spravedlivého soudu, čímž staví Julii do pozadí.

Vykonání pomsty v tomto případě jen vznáší další překážku pro budoucí partnerský vztah veronských milenců, konkrétně se jedná o rozsudek nad Romeem, který musí odejít do vyhnanství. A tak se opět dostáváme k myšlence, o které pojednává Bacon: „The most tolerable sort of revenge, is for those wrongs which there is no law to remedy; but then let a man take heed, the revenge be such as there is no law to punish; else a man's enemy is still before hand, and it is two for one“⁴⁰. Bacon zmiňuje, že když už se má muž mstít, měl by to udělat tak, aby jeho činy nikoho neohrozily, jinak se pomsta neustále opakuje.

Toto lačnění po pomstě nás přivádí k morální výzvě biblického textu, kde Ježíš v kázání na hoře říká:

„Ale vám, kteří mě slyšíte, pravím: Milujte své nepřátele. Dobře číňte těm, kteří vás nenávidí. Žehnejte těm, kteří vás proklínají, modlete se za ty, kteří vám ubližují.“⁴¹

V následujícím biblickém textu z Listu Římanům 3:21-22 apeluje apoštol Pavel na velikost Boží spravedlnosti, která nezávisí na lidských zákonech:

„Nyní však je zjevena Boží spravedlnost bez zákona, dosvědčovaná zákonem i proroky, Boží spravedlnost skrze víru v Ježíše Krista pro všechny, kdo věří.“⁴²

⁴⁰ BACON, Francis. The Essays of Francis Bacon. S. 25-26.

⁴¹ O lásce k nepřítelům, Evangelium podle Lukáše 6:27-28.

⁴² Spravedlnost z víry v Ježíše Krista, List Římanům 3:21-22.

Spravedlnost je podle něj přístupná všem, kdo věří v Ježíše Krista. Pavel tak zdůrazňuje, že není třeba hledat spravedlnost prostřednictvím osobní pomsty nebo lidských možností. Apeluje místo toho na věřící, aby otázky spravedlnosti nechali na Bohu: „Nechtějte sami odplácet [...], neboť je psáno: ‘Mně patří pomsta.’“⁴³

Mnohé činy Romea, zejména zabití Tybalta, nebyly motivovány racionálním uvažováním. Romea nezastavila ani láska k Julii, ani křesťanská víra. Řídil se vášnivými pocity a touhou po odplatě, což nakonec vyústilo v tragické následky a definitivně vykonalo soud nad společnou budoucností Romea a Julie.

Celý konflikt Romeovy pomsty však není jednoznačný. Pomsta zde vzniká nejen na základě Romeovy impulzivity, ale důvodem je i vzájemné nepřátelství mezi Kapulety a Monteky. Jejich rivalitu můžeme pojmenovat jako pasivní (psychologické) násilí, které stojí za výše zmíněnou touhou po odplatě.

3.3 Láska Hamleta a Ofélie

Mladá Ofélie je v díle představena jako dcera nejvyššího královského komořího Polonia. Co se týče tématu komplikované lásky v díle *Hamlet*, je zde patrná pasivita Ofélie, která se sama nijak neujímá role ženy bojující za lásku: pod vlivem svého otce si možná až příliš uvědomuje rozdíly mezi společenskými vrstvami, konkrétně skutečnost, že Hamlet pochází z královského rodu, čímž se z jejich lásky stává „zakázané ovoce.“ Příčinou napětí ve vztahu Hamleta a Ofélie může být i Oféliina psychická zranitelnost, poslušnost a odevzdanost vůči otci, který ji poučuje „co se sluší a patří“, jinými slovy, co je podle něj správné. Její slabost se stupňuje, neboť se snaží otce nezklamat, přestože jí Hamletova náklonnost lichotí. Avšak Hamlet své chování vůči Ofélii změní, doslova ji zavrhně, a navíc k ní promlouvá neuctivě. Zodpovědnost vůči otci, kruté jednání Hamleta, a nakonec i skutečnost, že Hamlet zapříčiní smrt Polonia, uvrhně Ofélii v zoufalství hraničící s šílenstvím. Po smrti otce na Ofélii definitivně dopadne tíha

⁴³ Spravedlnost z víry v Ježíše Krista, List Římanům 3:19.

osudu, její stupňující se zoufalství vyústí v úplnou ztrátu pudu sebezáchovy, nevnímá nebezpečí dané situace, což nakonec zapříčiní její smrt utonutím. Oféliino psychické rozpoložení můžeme analyzovat i na základě patrné symboliky květin, které všem rozdává. Například ve čtvrtém dějství věnuje Laertovi rozmarýn, který je tradičně spjat s pohřby a symbolizuje vzpomínku a věrnost⁴⁴. Zároveň rozdává i fenykl, který symbolizuje lichotky a zradu⁴⁵, což koresponduje s Hamletovým neuctivým chováním. Po Oféliině smrti se zde objevují další květiny, ty už však zmiňuje Gertruda:

„There is a willow grows aslant a brook
That shews his hoar leaves in the glassy stream.
There with fantastic garlands did she come
Of **crowflowers, nettles, daisies, and long purples,**
That liberal shepherds give a grosser name to;
(But our cold maids do dead mens' fingers call them)
There on the pendant boughs, her coronet weeds
Clamb'ring to hang, an envious sliver broke;
When down her weedy trophies and herself
Fell in the weeping brook; Her clothes spread wide,
And mermaid-like, a while they bore her up;
Which time she chaunted snatches of old tunes,
As one incapable of her own distress;
Or like a creature native, and endued
Unto that element: But long it could not be,
Till that her garments, heavy with their drink,
Pull'd the poor wretch from her melodious lay
To muddy death.“⁴⁶

⁴⁴ KHARBE, Ambreen Safder. Botanical Significance In The Plays Of William Shakespeare: A Critical Insight. *BOLETÍN DE LITERATURA ORAL*. 2023, no. 10, s. 4049.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ SHAKESPEARE, William. *The theatre: or, select works of the British dramatic poets: Hamlet*. Edinburgh, 1768, s. 98-99.

(Gertruda oznamující Oféliinu smrt)

Hamlet – Act 4, Scene 10

Další překážkou, bránící lásce Hamleta a Ofélie, je Polonius. Přináší zoufalost a konflikt do děje tím, že nepřeje dceři štěstí, i tím, že špehuje Hamleta. Polonius je zbabělý, neboť nedokáže odmítnout královo nařízení Hamleta sledovat, dokonce s tímto nápadem sám za Klaudiem přijde. V tomto případě „káže vodu a pije víno“, protože Ofélii vštěpuje, jak důležité je ctít královskou rodinu, sám si ale pokrytecky neuvědomuje, že sledování Hamleta, královského syna, je nesprávné. Když Hamlet neplánovaně a nevědomky Polonia zabije, Oféliina beznaděj se prohloubí a naděje na partnerský vztah je téměř ztracena.

Hamlet a jeho proměny v projevech lásky jsou šokující. V počátku je Ofélií ohromen, imponuje mu její nevinnost, upřímnost a hloubka citu. Hamlet je však veden k tomu, aby pomstil svého otce a hledal spravedlnost. Kvůli tomuto poslání se z něj stává mizogyn, vyzařuje z něj toxická mužnost, která pramení i z komplikovaného vztahu s jeho matkou. Hamlet cítí povinnost hledat pravdu, snaží se chránit čest blízké osoby a chce zajistit spravedlnost, což částečně odráží jeho podobnost s Romeem. Právě kvůli okolnostem pomsty se Hamlet proměňuje z milujícího partnera a syna na člověka, který se vůči ženám chová hrubě. Tyto komplikované emoce stupňuje i Gertrudino chování: jako manželka zemřelého muže netruchlí dostatečně dlouho (brzký sňatek po pohřbu manžela může naznačovat i možnost nevěry), a evokuje tak v Hamletovi skepsi vůči partnerské lásce. I přes odmítavé chování se ale v Hamletovi nakonec opět probudí potlačené city. Na pohřbu Ofélie ho spatříme jako soucitného člověka, který je schopen opravdové lásky.

Hamletovu pozoruhodnou proměnlivost v lásce můžeme doložit i výrokem z prvního dopisu, kde Ofélii píše „never doubt I love“⁴⁷. Později se jeho výrok ale změní na „I did love thee once“⁴⁸. V tuto chvíli je již zaneprázdňen hledáním pravdy o smrti otce a láska je zde pro něj nutnou minulostí. Na pohřbu

⁴⁷ SHAKESPEARE, William. *The theatre: or, select works of the British dramatic poets: Hamlet*. S. 39.

⁴⁸ Tamtéž, s. 57.

se Hamlet před Laertem hájí a znovu Ofélii vyznává lásku, tentokrát už ale posmrtně.

„I loved Ophelia; forty thousand brothers
Could not with all their quantity of love
Make up my sum. What wilt thou do for her?“⁴⁹

Hamlet – Act 5, Scene 2

Hamlet tak působí jako člověk, který Ofélii vnitřně nikdy nepřestal milovat, tragické okolnosti a touha po pravdě mu však lásku zkomplikovaly.

3.4 Pomsta Hamleta

Již na začátku kapitoly je nutné zmínit fakt, že Hamlet se v díle nejeví jako pomstychtivý. Jeho cesta k pomstě je pozvolná a opatrná. Prostřednictvím tohoto dramatu se tak setkáváme s váhavým typem hrdiny. Hamletovy trýznivé myšlenky odstartuje duch mrtvého otce, který mu přikazuje vykonat spravedlnost za bratrovraždu a nabádá ho ke krevní mstě. Hamlet sám pomstu nechce, chce spravedlnost zajistit jiným způsobem a nejdříve se chce o vrahovi svého otce přesvědčit. Právě tato cesta k usvědčení krále se Hamletovi stává osudnou, je postaven do bezvýhodné situace, která se stupňuje i kvůli nelehkému vztahu s Gertrudou. Z komplikovaného vztahu s matkou pak vyplývá i Hamletova nedůvěra v Ofélii. Nepomůže ani odhalení zvěda a následné zabití Polonia za závěsem. Hamlet by však sám raději zemřel, než aby konal pomstu starým způsobem (právoplatnou pomstou smrtelného činu), kterému byla tehdejší společnost nakloněná (viz. kapitola 2.2). Zvažuje tak svůj vnitřní boj a v zoufalství hledá útěchu v myšlenkách na smrt.

⁴⁹ SHAKESPEARE, William. *The theatre: or, select works of the British dramatic poets: Hamlet*. S. 107.

Hamletovo truchlení nad ztrátou otce vystřídá hněv („...If thou didst ever thy dear father love—Revenge his foul and most unnatural murder.“⁵⁰), přesto v Hamletovi nezahlédneme klasickou impulzivní touhu po odplatě, jako tomu bylo v případě Romea. Hamlet nad mstou přemýšlí rozvážně, chce nejdříve zjistit všechny okolnosti otcovy smrti, nevnímá pomstu jako správné řešení situace a nevidí ji jako spravedlivý soud. Důvod Hamletova předstíraného šílenství však není jeho blízkými odhalen.

Charakter postavy Hamleta je komplikovaný. Na jedné straně cítí náklonnost a lásku k Ofélii, na straně druhé cítí povinnost pomstít smrt svého otce. Ve chvíli, kdy je již sklíčený pod tíhou celé situace, ubližuje osobě, kterou miluje nejvíce. Hamlet Ofélii hrubě odmítá, neboť láska a emoce jsou mu v této chvíli překážkou v cestě za zjištěním celé pravdy. Hamletovu komplikovanost a hloubku jeho uvažování odhaluje scéna na hřbitově, kde se setkává s hrobníkem a přemýšlí o posmrtném životě. Hamlet je Shakespearem nepochybně postaven do bezvýchodné situace. V příběhu je uvězněn do kontextu své doby, která ho nutí k tomu, aby vykonal pomstu, přestože se s tímto řešením vnitřně neztotožňuje. Hamlet nedokáže odpustit své matce a chová k ní hlubokou zášť, což v něm jen prohlubuje zmíněné pocity beznaděje a dostává ho do řady tíživých situací. Zoufalství a uvažování nad smrtí jsou vyjádřeny ve slavném Hamletově monologu: „To be, or not to be? That is the question.“⁵¹. Další rozvahy nad smrtí, která provází většinu Shakespearových děl, můžeme vidět i v Shakespearově Sonetu 66:

„Tired with all these, for restful death I cry:
As to behold desert a beggar born,
And needy nothing trimmed in jollity,
And purest faith unhappily forsworn,
And gilded honour shamefully misplaced,
And maiden virtue rudely strumpeted,
And right perfection wrongfully disgraced,

⁵⁰ SHAKESPEARE, William. *The theatre: or, select works of the British dramatic poets: Hamlet*. S. 27.

⁵¹ Tamtéž, s. 54.

And strength by limping sway disabled,
And art made tongue-tied by authority,
And folly, doctor-like, controlling skill,
And simple truth miscalled simplicity,
And captive good attending captain ill.

Tired with all these, from these would I be gone, Save that, to die,
I leave my love alone.⁵²

W. Shakespeare – Sonnet 66

3.5 Konflikt lásky a pomsty Klaudia a Gertrudy

Poté, co zavraždí svého bratra, se Klaudius stává Gertrudiným novým manželem a nástupcem trůnu. Není jisté, zda jeho city ke Gertrudě vycházejí z opravdovosti, nebo mu ve skutečnosti jde jen o politiku a postavení. Je pravděpodobnější, že sňatek s Gertrudou v tomto případě nebyl akt lásky, spíše strategické pojištění na cestě k moci. V díle můžeme pozorovat, že jejich vztah je čistě formální, až chladný, nenajdeme zde pasáže, kde by si král s královnou vyměňovali vzájemné sympatie, ani jeden neprojevuje vášnivou náklonnost vůči druhému. Předmětem jejich rozhovorů je vždy jen politika, nejčastěji pak Hamletovo šílenství a Oféliino blouznění.

Co se charakteru Gertrudy týče, je popsána jako matka, která zradila svého syna. Její zrada spočívá nejen v brzkém sňatku s Klaudiem, ale i v Hamletově usvědčení z nešťastného zabití Polonia (po smrti Polonia prohlásí Hamleta za šíleného). Její brzký sňatek můžeme také chápat jako pojištění moci, neboť bez manžela by si neudržela postavení královny. Hamlet, právoplatný nástupce na trůn, byl tak tímto sňatkem odsunut z pozice následníka. Gertruda neustále volí mezi Hamletem a svým novým manželem Klaudiem. Chce mít dobré postavení u dvora, záleží jí na prosperitě společnosti, za kterou cítí jako králova manželka zodpovědnost. Gertrudina pozornost je tak rozdělena mezi dva muže

⁵² HILSKÝ, Martin. *William Shakespeare: Sonety*. Praha: Torst, s. 66.

spolu soupeřící—Klaudia a Hamleta. Je tak hlavním důvodem sporů mezi králem a Hamletem.

3.6 Úloha vedlejších postav

Jednou z vedlejších postav, ovlivňujících spád děje v tragédii *Romeo a Julie*, je nepochybně františkánský mnich, bratr Lorenzo. Když se mu Julie svěřila se svými myšlenkami, vymyslí lest a poradí jí, aby předstírala smrt v hrobce Kapuletů. Jeho plán se však vymkne kontrole, Romeo nedostane zprávu o připravované lsti v době, kdy je vyhnán z Verony, a při cestě zpět zastihne Julii již omámenou jedem. Mnich poskytne Romeovi osudný jed a jeho angažovanost tak negativně přispěje k nešťastnému osudu dvojice. Nebýt jeho jednání, k tragédii na konci hry by nedošlo, neboť by milenci neměli prostředky k provedení takovýchto činů. Nakonec to bylo právě rozhodnutí Lorenza, které ovlivnilo osud dvou mladých lidí a potvrdilo tak nevyhnutelnost tragického konce.

Lorenzo zároveň Romea s Julií sezdá, a to i přesto, že jejich budoucnost je nejistá. Oddá pár bez vědomí a přítomnosti rodin, čímž se stává velmi kontroverzním a zároveň tak zahajuje celou tragédii. Není schopný jednat přímo a volí cestu utajení. I přesto, že jeho motiv byl v jádru věci hodný uznání (podpořil mladou lásku a sňatkem chtěl zajistit smír dvou významných rodů), jeho volba jít tímto směrem nebyla přímo správná, neboť přinesla ještě tragičtější osud, než sám mohl předpokládat.

Polonius v díle *Hamlet, králevic dánský* je také velmi komplexní postavou. Pokud jde o jeho lásku k dceři, nepředstavuje typicky otcovskou autoritu. V jeho jednání se odráží jakýsi dualistický přístup k Ofélii. Jde o paradox: tváří se jako milující otec, který nechce, aby si dcera ublížila, a snaží se ji chránit, alespoň podle svého názoru. Když se dozví, že Hamlet je Ofélií okouzlen, snaží se ho nezkušené dceři zprotivit a přesvědčit ji, že muži jsou špatní a že jediné, po čem touží, je její nevinnost. Hamlet tuší, co je obsahem rozhovorů mezi Ofélií a jejím otcem, a Polonia provokuje, což v otci jen prohloubí podezíravost.

„Hamlet: ...Have you a daughter?

Polonius: I have, my lord.

Hamlet: Let her not walk i' th' sun. Conception is a blessing,
but, as your daughter may conceive—Friend, look to't.”⁵³

Hamlet – Act 2, Scene 5

⁵³ SHAKESPEARE, William. *The theatre: or, select works of the British dramatic poets: Hamlet*. S. 41.

4. Srovnání témat lásky a pomsty v obou tragédiích

Cílem této práce bylo porovnat téma lásky a pomsty v tragédiích *Romeo a Julie* a *Hamlet*. Tyto vztahy a emoce hrají v obou hrách důležitou roli, avšak způsob, jakým jsou prožívány postavami a chápány čtenářem či divákem, se liší.

Na základě analýzy lásky můžeme vidět vztah Romea a Julie jako silnou, neopakovatelnou a tragickou zkušenost. Jejich láska je romantická, místy až spalující, neboť představuje lásku impulzivní a mladistvou. V tragédii *Romeo a Julie* je tento cit dramaticky eskalující. Když Romeo potká Julii na královském plese, ihned zapomíná na předešlou platonickou lásku. Tato silná náklonnost pomáhá veronským milencům překonávat nesmiřitelnost rodin, avšak nakonec se jim jejich intenzivní emoce stávají osudné. Pokud zhodnotíme lásku Hamleta a Ofélie, je zde více tragičnosti než v případě Romea a Julie. I přesto, že Hamletova láska vzniká na základě opravdových citů, je zatížena jeho vlastními konflikty a pochybnostmi o věrnosti druhých postav. Zároveň je komplikována nastavením alžbětinské společnosti, neboť královský princ by neměl pomýšlet na dívku z nižších poměrů. K tragickému vyústění tak nepřispívá láska samotná, ale spíše Hamletova neschopnost uvěřit v Oféliinu loajalitu, způsobená nešťastnými okolnostmi, a jeho bolestné hledání příčiny královy smrti.

Pokud tedy porovnáme lásku v obou tragédiích, můžeme říci, že Hamlet přemýšlí o lásce racionálně, volí rozum nad citem. Uvažuje nad tím, zda láska k Ofélii nebude vést ke zklamání a špatnému konci. Oproti tomu city Romea a Julie jsou natolik silné a impulzivní, že ani jeden z milenců o lásce a budoucnosti nepřemýšlí.

V případě pomsty opět narazíme na odlišné interpretace takto zdrcující emoce. Pokud se zaměříme na Romea, je zde nepochybně patrná jeho impulzivita. Romeo se příliš nezabývá následky zabití Tybalta, pociťuje pouze hněv a potřebu okamžité odplaty za zabitého přítele Mercutia. V případě Hamleta pomsta není přímo realizována. Hamlet chce zajistit spravedlnost, a proto dlouhou dobu zjišťuje konkrétní okolnosti otcovy smrti. Je váhavým hrdinou, a to nejen v lásce, ale i v případě pomsty.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo porovnat a analyzovat propojení témat láska a pomsta v tragédiích *Romeo a Julie* a *Hamlet*. Z hlediska formálního byla práce rozdělena do čtyř hlavních kapitol.

První kapitola, která pojednala o životě a odkazu Williama Shakespeara, přiblížila osobnost samotného autora. Podkapitoly 1.1–1.2 byly věnovány nejen kontextu doby, ve které autor žil, ale i autorově tvůrčí činnosti, kterou dnes rozdělujeme do tří hlavních období. Poslední teoretická podkapitola (1.3) se věnovala nejen českým překladatelům Shakespeareových děl (Josef Václav Sládek, Martin Hilský), ale i Holanově básni *Noc s Hamletem*. Výběr těchto konkrétních překladatelů vycházel z praktického využití jejich překladů pro tuto práci. Kapitola 1.3 také stručně pojednala o sporu o autorství Shakespeareových děl.

Z hlediska metodologie se práce zabývala i dobovým pojetím lásky a pomsty. Základem pro analýzu dobového pojetí obou témat byly eseje Francise Bacona (konkrétně *Of Love* a *Of Revenge*). Podkapitola „Láska“ se zabývala Baconovým pojetím lásky na pozadí renesanční kultury a zmínila i vztah k předešlým historickým kontextům. Pojednala nejen o aristotelovském a platónském chápání lásky ve starověkém Řecku, ale i o lásce v období středověku, kdy se sňatky neuzavíraly na základě citovosti, ale spíše z pragmatičtějších důvodů.

Vlastní literární interpretace a samotná analýza děl předpokládala výskyt tradičních shakespearovských témat, jako jsou intenzivní city, nedorozumění, absence komunikace, osudové omyly, překážky a konflikty. Tragédie *Romeo a Julie* i *Hamlet* byly rozděleny do podkapitol z hlediska tragických důsledků lásky a pomsty. Kapitoly „Láska Romea a Julie“ a „Láska Hamleta a Ofélie“ pojednaly zvláště o komplikovaných projevech lásky. Byly zjištěny protichůdné interpretace tohoto tématu. V případě Romea a Julie se jedná o lásku impulzivní a rychle eskalující. Oproti tomu láska Hamleta a Ofélie byla komplikována hledáním spravedlivého soudu a Hamletovou snahou vše racionálně analyzovat. Pomstě se věnovaly kapitoly 4.2 a 4.4. V případě Romeovy pomsty hraje zásadní roli jeho přílišná impulzivita, která znemožní pokračování lásky veronských milenců ve společné budoucnosti. V případě tragédie *Hamlet* se nejedná o pomstu v tradičním významu tohoto slova. Takovou pomstu vyžaduje Hamletův otec a Hamlet o

jejím smyslu pochybuje. Bylo zjištěno, že Hamlet je váhavým typem hrdiny a raději by sám zemřel, než aby konal pomstu tradičním způsobem.

Poslední, čtvrtá kapitola srovnala výše zmíněné konflikty v obou zkoumaných hrách. I když je láska a pomsta v obou tragédiích prožívána odlišně, následky pomsty jsou podobné: ať už je pomsta skutečná a impulzivní, či je pouze předmětem úvah, na milostné vztahy má osudově destruktivní vliv.

Závěrem lze říci, že celková analýza přispěla k hlubšímu porozumění Shakespearovu zobrazení lásky a pomsty – témat, která mají ohlas i v dnešní době. Neustálý konflikt lidských emocí je věčným jevem, což dodává Shakespearovým tragédiím trvalý význam i v 21. století.

Bibliografie

Primární literatura:

1. HILSKÝ, Martin. *William Shakespeare: Sonety*. Praha: Torst. ISBN 80-7215-041-3.
2. SHAKESPEARE, William a SLÁDEK, Josef Václav. *Hamlet*. Online. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Dostupné z: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/54/32/10/hamlet.pdf>. [cit. 2024-06-23].
3. SHAKESPEARE, William a SLÁDEK, Josef Václav. *Romeo a Julie: Tragédie v pěti jednáních*. Omega, 2018. ISBN 978-80-7390-263-6.
4. SHAKESPEARE, William. *The theatre: or, select works of the British dramatic poets: Hamlet* [online]. 3. volume. Edinburgh, 1768 [cit. 2024-06-13]. Dostupné z: https://archive.org/details/bim_eighteenth-century_hamlet-prince-of-denmar_shakespeare-william_1768
5. SHAKESPEARE, William. *The theatre: or, select works of the British dramatic poets: Romeo and Juliet* [online]. 6. volume. Edinburgh, 1768 [cit. 2024-06-13]. Dostupné z: https://archive.org/details/bim_eighteenth-century_romeo-and-juliet-a-trag_shakespeare-william_1768/page/n1/mode/1up

Sekundární literatura:

1. BACON, Francis. *The Essays of Francis Bacon*. The United States of America: Kennebec Large Print. ISBN 978-1-4104-3238-4.
2. BAHNÍK, Václav. *Xenofón, Vzpomínky na Sókrata*. Praha: Svoboda, 1972. ISBN 25-094-72.

3. *Bible: Písmo svaté Starého a Nového Zákona*. Praha: Česká biblická společnost, 1991. ISBN 80-7113-009-5. O lásce k nepřátelům, Evangelium podle Lukáše 6:27-28. Spravedlnost z víry v Ježíše Krista, List Římanům 3:21-22. Spravedlnost z víry v Ježíše Krista, List Římanům 3:19.
4. BOWERS, Fredson Thayer. *Elizabethan Revenge Tragedy, 1587-1642*. First Princeton Paperback edition. Princeton University Press, 1966. ISBN 9780691650616.
5. DRÁBEK, Pavel. *České pokusy o Shakespeara* [online]. Větrné Mlýny, 2012 [cit. 2024-06-13]. ISBN 978-80-7443-056-5. Dostupné z: https://www.academia.edu/3112729/%C4%8Cesk%C3%A9_pokusy_o_Shakesp_eara_Czech_Attempts_at_Shakespeare_Brno_V%C4%9Btrn%C3%A9_m%C3%B4lyny_Dny_2012_1136pp_ISBN_978_80_7443_056_5
6. HILSKÝ, Martin. *Když ticho mluví: Rozhovory*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-306-2.
7. HILSKÝ, Martin. *Slovník citátů z Díla Williama Shakespeara*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2193-9.
8. HOLAN, Vladimír. *Noc s Hamletem* [online]. [cit. 2024-06-13]. Dostupné z: <https://static1.squarespace.com/static/56d34923c6fc087c73ff3ab9/t/5c2046ca4fa51a05055000f5/1545619147514/a+night+with+hamlet+-+vladimir+holan,+josef+tomas.pdf>
9. KALLEN, Stuart. *Elizabethan England*. San Diego, California: ReferencePoint Press, 1955. ISBN 978-1-60152-484-3.
10. KATHMAN, David et al. 110. Authorship Controversy. In: *The Cambridge Guide to the Worlds of Shakespeare* [online]. Cambridge University Press, 2016, s. 451-456 [cit. 2024-06-13]. ISBN 9781316137062. Dostupné z:

<https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-guide-to-the-worlds-of-shakespeare/authorship-controversy/AF554A00EE8EC4E8DEA9990D20E7EED3>

11. KHARBE, Ambreen Safder. *Botanical Significance In The Plays Of William Shakespeare: A Critical Insight*. *BOLETÍN DE LITERATURA ORAL*. 2023, no. 10, s. 4049. ISSN 2173-0695.
12. KONSTAN, David. *12 - One Soul in Two Bodies: Distributed Cognition and Ancient Greek Friendship* [online]. Edinburgh University Press, 2017 [cit. 2024-06-13]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/distributed-cognition-in-classical-antiquity/one-soul-in-two-bodies-distributed-cognition-and-ancient-greek-friendship/FE103BF292014D3211B7698D8FB23992>
13. LEAHY, William. Shakespearean Authorship Trust. Online. Dostupné z: <https://shakespeareanauthorshiptrust.org/our-mission>. [cit. 2023-12-26].
14. LEE, Randolph. *THE SHAKESPEARE-BACON CONTROVERSY*. Online. 1914, roč. Sv. 131, č. 1. 1914. Dostupné z: <https://www.proquest.com/docview/8052956?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Historical%20Periodicals>. [cit. 2023-12-28].
15. NEELY, Carol Thomas. *Distracted subjects: Madness and Gender in Shakespeare and Early Modern Culture*. Cornell University Press, 2004. ISBN 0-8014-8924-5.
16. SHELLEY, Percy Bysshe a ROGERS, Bruce. *The banquet of Plato*. Boston: Printed at the Riverside Press for Houghton Mifflin Co., 1908.
17. POTT, Henry. *Did Francis Bacon Write „Shakespeare?“* [online]. London: Robert Banks & Son, Racquet Court, Fleet Street, 1893. [cit. 2024-06-13]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=2gU5AQAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=c&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

18. SALTUS, Edgar. *Historia Amoris: A History of Love, Ancient and Modern*. Kessinger Publishing, 2007. ISBN 978-1406895513.
19. STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Portréty – William Shakespeare*. Praha: Orbis, 1964. ISBN 11-076-64.
20. STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Dějiny anglické literatury*. 1. svazek. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1987. ISBN 21-030-87.
21. TICHÝ, Aleš; PANTŮČKOVÁ, Ludmila; SPARLING, Thomas D.; GILBERTOVÁ, Iva; PÁLENSKÁ, Věra et al. *Dějiny anglické literatury od počátků do poloviny 17. století*. 3. vydání. Brno – Kraví hora: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1000-2.